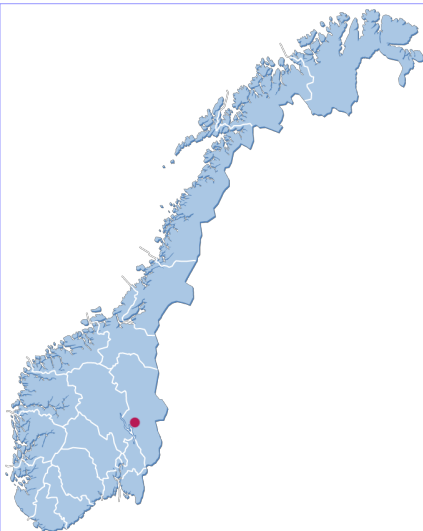

Bygnings- og eiendomsdata

Fylke:	Hedmark
Kommune:	403/Hamar
Opprinnelig funksjon:	Fengsel
Nåværende funksjon:	Fengsel
Foreslått vernekategori:	Verneklasse 2, bevaring
Totalt antall bygg:	4

Situasjonskart. Opphavsrett: Statsbygg.

Bygningsoversikt, omfang vern

Byggnr	Byggnavn	Oppført	Verneklasse	Omfang	GAB nr	Gnr/Bnr
8370	ADM.BYGNING	1861 - 1863	Verneklasse 2, bevaring	Eksteriør	13782601	1/121
8371	CELLEAVD.	1861 - 1863	Verneklasse 2, bevaring	Eksteriør	13782601	1/121
8373	LAGER FOR MATERIALER	1981	Ikke verneverdig		13782598	1/121
8372	VERKSTED	1980 - 1981	Ikke verneverdig		13782563	1/121

Vern kompleks

Formål:	Formål med vernet er å sikre Hamar fengsel som et kulturminne knyttet til den store utbyggingen av distriktsfengsler i 1860-årene, og som en representant for fengslene bygd etter arkitektene Heinrich Ernst Schirmer og Wilhelm von Hannos typetegninger.
Begrunnelse:	Med hjemmel i lov om fengselsvesenet av 1857, ble det i de påfølgende tiårene oppført 56 distriktsfengsler med totalt 800 fangeplasser. Hamar fengsel er et av disse. Anlegget er godt bevart og er i dag det største fengsel bygd etter typetegningene til Schirmer og von Hanno. Fengselet ligger i et område regulert til spesialområde bevaring.
Omfang:	Vernet omfatter eksteriøret.

Beskrivelse kulturmiljø

Komplekset ligger midt i Hamars kvadratur, tre kvartaler vest for Hamar Domkirke. Området karakteriseres av lav, eldre bebyggelse i mur eller tre og grønne, beplantede arealer.

Beliggenheten gjør at fengselet fremstår som en del av bybildet. Hamar fengsel er det største av 1860-fengslene; cellefløyen opprinnelig i tre etasjer. En fjerde etasje er senere bygget på. Tomten rundt er ikke tilsvarende stor. De ubebygde arealene er trange og det er kort vei på tre sider til gater og nabobebyggelse.

Anlegget består av opprinnelig forbygning, mellombygning og cellebygning (1861-63), nyere lager og verksted (1980). Hovedinngangen er vendt mot syd og cellene har vinduer mot øst og vest. Fengselet har luftegård mot vest, og tilgang til verksted på østre side. Anlegget er omgitt av et nettinggjærde. Parkeringsplasser og lager er knyttet til verkstedet på tomtens østre del. Arealet ved hovedinngangen er beplantet og avgrenset mot fortauet med en lav mur.

Med hjemmel i lov om fengselsvesenet av 1857, ble det i de påfølgende tiårene oppført 56 distriktsfengsler med 800 fangeplasser. Etter loven skulle hvert fengselsdistrikt ha minst ett distriktsfengsel som kunne romme samtlige straffanger i distriktet. Hver fange skulle ha sin egen celle, og det var uttrykkelig bestemt at de under fengselsoppholdet skulle holdes i enerom utelukket fra samkvem med andre en dem som hadde gjøremål i fengselet på embetets vegne (jf. O.A. Wister i Enkelte trekk fra norsk fengselshistorie 1997). Prinsippet fra Botsfengselet om isolasjon av de innsatte ble dermed videreført.

Arkitektene Schirmer og von Hanno utarbeidet typetegninger som mange av disse distriktsfengslene, 1860-fengslene, er oppført etter. Typetegningene omfatter en cellebygning, en forbygning med rettssal og bolig, og en mellomgang som forbinder de to. Hamar fengsel er ett av disse distriktsfengslene og oppført etter typetegningene.

Fra starten av bestod Hamar Fengsel av to bygninger, som ble bundet sammen av en smal gang. I det ene var byens rettslokale og justisvaktmesterens bolig, mens det andre huset cellene. Det opprinnelige fengselskomplekset er satt opp på en gråsteinsmur og bygget i upusset rød tegl fra Tokstad i Stange.

Opprinnelig ble de innsatte sysselsatt i cellene. Det opprinnelige botsprinsippet med isolasjon av fangene i eneceller var ikke nødvendigvis implementert. I 1947 var plasskapasiteten på 41 innsatte. Påbyggingen av et snekkerverksted var ment å gi innsatte bedre arbeidsforhold. 20 innsatte kunne delta i arbeid på verkstedet.

Siden det var vanskelig å håndtere og transportere både råvarer og ferdigprodukter ble det i 1980 bygget et nytt verksted på tomten, som muliggjør produksjon i større dimensjoner. Et utsalg er lokalisert i verkstedets kjeller.

Eiendomshistorikk

Hedmark amtskommune ønsket et nytt fengsel da de mente at det gamle "Stenfengselet", som lå ved Olsrud i Vang, ikke lenger holdt mål. Fengselskomplekset ble i årene 1861 - 63 oppført etter typetegninger av arkitektene H.E. Schirmer og von Hanno, under ledelse av byggmester Herman Frang, ansvarshavende byggmester ved en rekke større og mindre bygg i Hamar. 1. januar 1864 var den offisielle åpningen av fengselet.

Hamar distriktsfengsel ble bestyrt av byfogden i Hamar inntil politimesteren overtok i 1901. Fengselet fikk betegnelsen Kretsfengsel etter loven av 1904. Det formelle navnet på fengselet var inntil 2009 Kriminalomsorgen Hamar fengsel, og har status som fengsel med høy sikkerhet, det vil si lukket fengsel.

I 1879 førte en brann i i bryggerhuset i cellebygningens kjeller til mindre bygningsmessige forandringer av kjelleren.

I 1947 ble en etasje med snekkerverksted påbygget cellebygningen som dermed ble fire etasjer.

I 1980 ble mellomgangen påbygget en etasje og flere kontorfunksjoner ble lagt hit. Arkitekter: Ulbring & Zernichow. Nytt verksted ble bygget på tomten samme år.

Forbygningen har gjennomgått flere ombygninger, men opprinnelig planløsning er lesbar. I dag er utbedringsarbeider i gang på taket (2009). Ellers er bygningene i god stand.

Verneverdige bygg

Byggnr: 8370

GAB nr: 13782601

Navn: ADM.BYGNING

Oppført: 1861 - 1863

Byggnr: 8371

GAB nr: 13782601

Navn: CELLEAVD.

Oppført: 1861 - 1863

Hamar fengsel. Forbygning med rettslokale og bolig i forgrunnen. Cellebygning i bakgrunnen. Verksted og lager til høyre for cellebygningen. Opphavsrett: Kriminalomsorgen.

Kart med GAB nr. Opphavsrett: Statens kartverk.

Oversikt Hamar fengsel. Lager til høyre. Foto: Hylje Mortensen.

Oversiktsbilde. Lager nederst til høyre. Opphavsrett: Statsbygg.

Anlegget sett fra luftegård. Opphavsrett: Statsbygg.

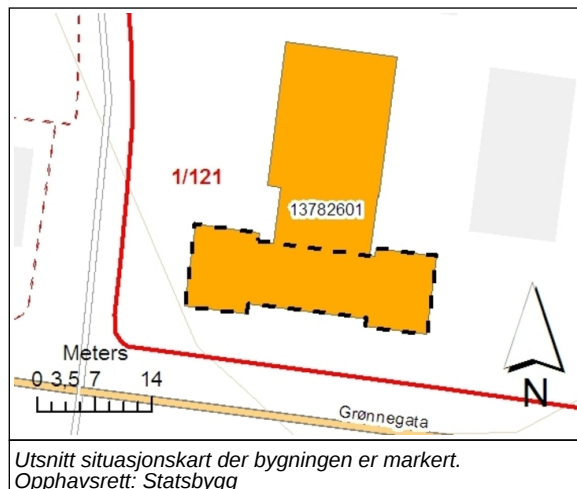
Luftegård. Foto: Hylje Mortensen.

BYGNING 8370 ADM.BYGNING

Kompleks 2568 Hedmark fengsel, Hamar avdeling

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	13782601
Gnr/bnr:	1/121
Oppført:	1861 - 1863
Byggherre:	Hedmarks arrestkommune byggmester Herman Frang
Arkitekt:	Typetegninger av Schirmer og von Hanno
Opprinnelig funksjon:	Offentlig forvaltning
Nåværende funksjon:	Offentlig forvaltning
Bygningsart:	Fengsel
Regulering:	Uregulert: Kommuneplan for Hamar 2005 - 2016. Vedtatt 06.04.2005.
Vernestatus:	Annet vern: Pågående omregulering til spesialområde for bevaring.

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Forbygningen er en toetasjes bygning i mur, med en enkel, symmetrisk komposisjon, der to siderisallitter med gavler understreker komposisjonen. Hovedfasaden er beplantet med villvin. Opprinnelig rettslokale i vestre del og bestyrerbolig i østre del, kjeller og innredet loft over bygningens midtparti. Tvers gjennom inngangspartiet videre via mellombygget inn til cellefløyen.

Sammendrag bygningshistorie

Aminstrasjonsbygningen, også kalt forbygningen, har et godt bevart eksteriør. I interiøret har det skjedd mange endringer i årenes løp: Opprinnelig rettslokale og boligdel er i dag bygget om til kontorer, møterom, undervisningsrom med nye overflater og endringer i romstruktur. Forbygningens kjeller er lite endret. I 1980 ble det bygget på en etasje i mellomgangen og kontorer ble innredet også her.

Vern

Formål:	Formålet med vernet er å bevare Hamar fengsel som representant for den store utbyggingen av distriktsfengsler i 1860-årene.
Begrunnelse:	Forbygningen på Hamar fengsel er godt bevart eksteriørmessig.
Omfang:	Vernet omfatter forbygningens og mellombygningens eksteriør.
Vernekategori:	Verneklasse 2, bevaring

Forbygning med cellebygning i bakgrunnen og verksted til høyre.
Opphavsrett: Kriminalomsorgen.

Fasade mot Grønnegata, hovedinngang. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8370 ADM.BYGNING

Kompleks 2568 Hedmark fengsel, Hamar avdeling

Forbygningens hovedfasade sett fra vest, med Hamar Domkirke i bakgrunnen. Opphavsrett: Statsbygg.

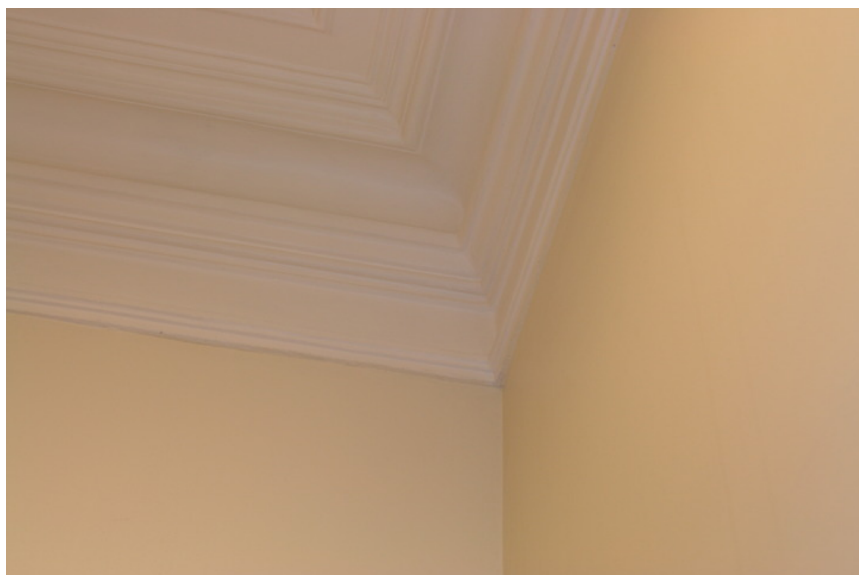
Hovedinngang. Opphavsrett: Statsbygg.

Forbygningens østfasade, med mellombygning, cellebygning og verksted til høyre. Opphavsrett: Statsbygg.

Fasade mot nord. Inngang fra bakgård. Opphavsrett: Statsbygg.

Listverk mot tak i forbygningen. Opphavsrett: Statsbygg.

Opprinnelig vindu forbygningen ut mot luftegården. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8370 ADM.BYGNING

Kompleks 2568 Hedmark fengsel, Hamar avdeling

Møterom i forbygningens boligdel. Opprinnelig dør inn til kjøkken. Opphavsrett: Statsbygg.

Opprinnelig romstruktur i forbygningen er fortsatt lesbar. Opphavsrett: Statsbygg.

Grue i kjeller under kjøkken i forbygningen. Opphavsrett: Statsbygg.

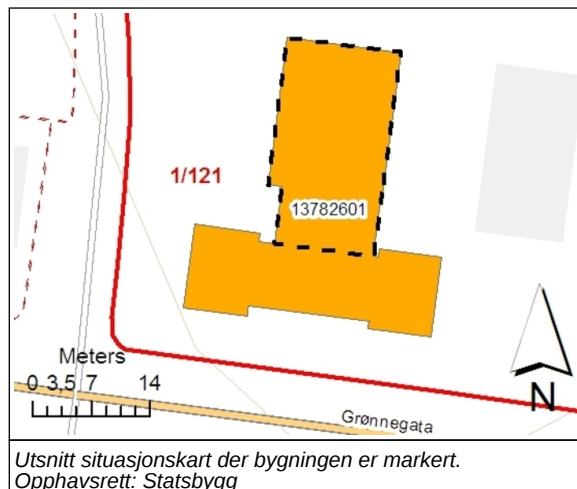
Bakstovn i kjeller under kjøkkenet i forbygningen. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8371 CELLEAVD.

Kompleks 2568 Hedmark fengsel, Hamar avdeling

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	13782601
Gnr/bnr:	1/121
Oppført:	1861 - 1863
Byggherre:	Hedmark arrestkommune
Arkitekt:	Typetegninger av Schirmer og von Hanno
Opprinnelig funksjon:	Offentlig forvaltning
Nåværende funksjon:	Offentlig forvaltning
Bygningsart:	Fengsel
Regulering:	Regulert: Kommuneplan for Hamar 2005 - 2016. Vedtatt 06.04.2005.
Vernestatus:	Annet vern: Pågående omregulering til spesialområde for bevaring.

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Hamar fengsel er det eneste av de bevarte 1860-fengslene bygget med tre etasjer i cellefløyen. En fjerde etasje er senere bygget på hvor det opprinnelig var verksted. I dag er det oppholdsrom og trimrom. Cellefløyen er i mur forblendet med teglstein. Opprinnelige smale cellevinduer er erstattet med større. Forbedret ventilasjon og sanitæranlegg på hver celle har medført åpne røropplegg i cellegangene. Mange opprinnelige elementer er likevel bevart. Kjelleren er tilnærmet opprinnelig i rominndeling.

Sammendrag bygningshistorie

1861 - 63: Cellefløyen i tre etasjer ble bygget sammen med resten av fengslet under ledelse av byggmester Herman Frang.

1879: Brann i bryggerhuset i kjelleren. Mindre bygningsmessige endringer.

1947: Behov for snekkerverksted medførte at cellefløyen ble påbygd en etasje i høyden.

1980: Nytt, frittstående verkstedbygg sto ferdig, og 4. etasjen ble omgjort til oppholdsrom og trimrom for de innsatte.

I forbindelse med det nye verkstedet, ble det i sørøstre hjørne av cellefløyen bygget en gjennomgående trapp med utgang på bakkeplan for å komme til verkstedet.

Det er innlagt vask og toalett på hver celle.

Bygningshistorikk

Vern

Formål:	Formål med vernet er å bevare Hamar fengsel som en representant for den store utbyggingen av distriktsfengsler i 1860-årene.
Begrunnelse:	Celleavdelingen i Hamar fengsel er den største av 1860-fengslene som er bevart i dag. Opprinnelig tre etasjer. Utvending opprinnelig struktur er tydelig selv om det er bygget på en etasje i nyere tid.
Omfang:	Vernet omfatter eksteriør.
Vernekategori:	Verneklasse 2, bevaring

Cellebygningens vestfasade. I bakgrunnen forbygningen. Opphavsrett: Statsbygg.

Cellebygningens østfasade. Forbygning til venstre, mellombygg i midten. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8371 CELLEAVD.

Kompleks 2568 Hedmark fengsel, Hamar avdeling

Cellebygning, utgang til luftegård. Foto: Hylje Mortensen.

Original celledør (nå i luftegård). Foto: Hylje Mortensen.

Cellegang, 2. etasje. Opphavsrett: Statsbygg.

Detalj av bjelkehode, galleri i cellebygningen. Opphavsrett: Statsbygg.

Kjelleren i cellefløyen. Opphavsrett: Statsbygg.

Celle mot dør. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8371 CELLEAVD.

Kompleks 2568 Hedmark fengsel, Hamar avdeling

Nyere trapp i cellefløyens sørøstre hjørne for adkomst til verkstedbygningen. Opphavsrett: Statsbygg.

Låsbar kjellerluke i cellefløyen. Opphavsrett: Statsbygg.

Nisje og gulvluke inn til isolat i kjeller. Opphavsrett: Statsbygg.

Isolat i kjeller under oppussing (2008). Opphavsrett: Statsbygg.